

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ

2021-11-23 Nr. 4D-2021/1-1133
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2021-09-08 gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama ir – Šiaulių TI) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su laikymo sąlygomis ir sveikatos priežiūros prieinamumu.

2. Pareiškėjas skunde (toliau vadinama – Skundas) nurodo:

2.1. nuo 2021-04-08 buvo atvežtas į Šiaulių TI ir laikomas čia kalėjimo režimu, nors teismas tokio režimo jam neskyrė;

2.2. yra <...>, tačiau administracija nesiima jokių priemonių, kai prašo jį laikyti kameroje vieną;

2.3. Šiaulių TI neužtikrinamas reikiamas gydymas, pas gydytojus būna nuvedamas po mėnesio nuo prašymo įteikimo ar dar vėliau, dažnai prašymai ir skundai net neregistruojami;

2.4. nevyksta jokie užsiėmimai, nevykdoma socialinė rehabilitacija;

2.5. kreipėsi į administraciją prašydamas paaiškinti, kodėl yra laikomas Šiaulių TI, tačiau atsakymų negauna;

2.6. prašė, kad būtų perkeltas į Laisvės atėmimo vietų ligoninę ar kitus pataisos namus, tačiau prašymai netenkinami.

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išnagrinėti jo Skundą.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2021-09-28 raštu Nr. 4D-2021/1-1133/3D-2249 kreipėsi į Šiaulių TI administraciją, prašydamas paaiškinti Pareiškėjo Skunde nurodytas aplinkybes.

Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-10-21 gautas Šiaulių TI administracijos 2021-10-20 raštas Nr. 14-10419, kuriame nurodoma:

4.1. „Pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių konvojuotas 2021-04-08 iš Kauno tardymo izoliatoriaus, kadangi įsiteisėjus Vilniaus apygardos 2020-10-22 nuosprendžiui buvo svarstytas jo paskyrimas į pataisos įstaigą laisvės atėmimo bausmės atlikimui. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 65 str. ir 83 str. 1 d. nuostatomis bei Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2020 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. V-197 „Dėl Nuteistųjų, kuriems teismo nuosprendžiu paskirta arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir

laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė, paskyrimo į konkrečią laisvės atėmimo vietų įstaigą tvarkos aprašo patvirtinimo“ Pareiškėjas buvo paskirtas tęsti jam paskirtos laisvės atėmimo bausmės atlikimo į Šiaulių tardymo izoliatorių.“

4.2. „Informacijos pateikimo dieną Pareiškėjas buvo laikomas [...] kameroje kartu su kitu nuteistuoju.“

4.3. „Pažymime, kad pareiškėjas į administraciją su prašymais laikyti jį vieną kameroje nesikreipė.“

4.4. „Pareiškėjas 2021-05-25 kreipėsi į Šiaulių TI administraciją su prašymu perkelti į Laisvės atėmimų vietos ligoninės (toliau LAVL) socialinės globos sektorių. Dokumentai buvo išsiųsti Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijai 2021-06-11 (reg. Nr. 14-6463) svarstymui dėl perkėlimo į LAVL Socialinės globos sektorių.

Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisija 2021-07-12 posėdyje, išanalizavusi pateiktą dokumentaciją, įvertinusi nuteistojo sveikatos būklę bei socialinės globos poreikius, nutarė, kad minėtas asmuo šiuo metu galimai neatitinka kriterijų, kuriais vadovaujantis jis galėtų būti tolesnę laisvės atėmimo bausmę atlikti perkeltas į LAVL Socialinės globos sektorių.“

4.5. „Informuojame, kad Pareiškėjui atvykus į Šiaulių TI, buvo taikoma adaptacijos programa, Pareiškėjas, kaip ir visi nuteistieji (suimtieji), yra įtrauktas į laisvalaikio užimtumo programą, pagal kurią suteikta galimybė lankytis sporto salėje, sporto aikštelėje, lankytis užimtumo bei skaityklos kambariuose. Atkreipiame dėmesį, kad užimtumas asmeniškai kiekvienam nuteistajam ar suimtajam nėra organizuojamas. Į užimtumą nuteistieji ir suimtieji vedami pagal kiekvieną savaitę Šiaulių TI direktoriaus tvirtinamą grafiką, kuris sudaromas bendrai visiems nuteistiesiems (suimtiesiems). Taip pat pažymime, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje veikia biblioteka, kurioje nuteistieji (suimtieji) savišvietai gali gauti įvairios literatūros. Knygos keičiamos ne rečiau kaip kartą per 10 dienų. Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuteistieji (suimtieji) turi teisę ir galimybę naudotis ribota interneto prieiga, kur savarankiškai gali susirasti ir susipažinti su įsigaliojusiais teisės aktais, svarstomais teisės aktų projektais ar kita jiems reikalinga viešai skelbiama informacija. BVK 126 str. numato, kad nuteistiesiems, išskyrus laisvės atėmimo bausmę atliekančius pataisos įstaigose drausmės grupės laikymo sąlygomis, kurie to pageidauja, gali būti sudaromos sąlygos užsiimti individualia darbine, kūrybine ar kitokia veikla. Pareiškėjas tokio noro nepareiškė. Norime atkreipti dėmesį, kad atšaukus karantiną ir sušvelninus ribojimus dėl COVID-19, visuomeninės organizacijos ir savanoriai aktyviau įsitraukia į nuteistųjų užimtumą, veda įvairius užsiėmimus bei skaito paskaitas įvairiomis socialinėmis temomis. Taip pat nuteistiesiems (suimtiesiems) yra sudaryta galimybė dalyvauti susitikimuose su katalikų kunigu ir stačiatikių šventiku, organizuojami grupiniai užsiėmimai su Resocializacijos skyriaus specialistais, vykdomi psichologo užsiėmimų ciklai bei elgesio korekcijos programa *Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas*. Kaip ir visi nuteistieji (suimtieji), taip ir Pareiškėjas turi teisę pasirinkti dalyvauti ar nedalyvauti jam siūlomoje užimtumo priemonėje.“

5. Laisvės atėmimo vietų ligoninė (toliau vadinama – LAVL arba Ligoninė) 2021-10-20 raštu Nr. S-4430 papildomai informavo:

5.1. „[...] įvertinus įrašus X Asmens sveikatos istorijoje Nr. KTI-2021/0256, bei kitą dokumentaciją, susijusią su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, informuojame, kad pirminės apžiūros metu X informavo, kad turi neįgalumą <...>, tačiau nepateikė tai patvirtinančių medicininių dokumentų, išrašų iš medicininių dokumentų, įrodančių (kokio sunkumo) apie turimus susirgimus. Būnant Šiaulių tardymo izoliatoriuje, Ligoninės PASPS, veiklos adresu Šiaulių tardymo izoliatorius, pagal pateiktus prašymus X buvo suteikta šeimos gydytojo A. Č. šešios konsultacijos:

- 2021-04-15 išsakyti skundai dėl <...>, indikacijų skirti medikamentinį gydymą nebuvo;
- 2021-05-25 nusiskundimai <...>. Objektiviai: asmuo <...>. Supildytas soc. poreikių ir

įgūdžių įvertinimas.

- 2021-06-14 skundai <...>. Paskirtos tab. Analgini 500 mg 1x1 pagal poreikį.
- 2021-08-05 Skundai <...>. Gydymas neskirtas, paaiškintas sveikos gyvensenos režimas.
- 2021-09-17 prašymas dėl rekomendacijos prailgintam dušo laikui. Išrašyta medicininė pažyma su šeimos gydytojo rekomendacija Nr. PPV-ŠTI-83.
- 2021-09-30 X skundėsi <...>.“

5.2. „X su rašytiniais prašymais kreipėsi į šeimos gydytoją dešimt kartų t. y.: 2021-05-19, 2021-05-25, 2021-06-04, 2021-06-21, 2021-08-02, 2021-08-03, 2021-08-30, 2021-09-17, 2021-09-28, 2021-10-07. Atsižvelgiant į šiuos prašymus, suteiktos šeimos gydytojo šešios konsultacijos. Laikotarpiu nuo 2021-06-01 iki 2021-06-14 ir nuo 2021-08-09 iki 2021-08-30 šeimos gydytojas atostogavo.

Pažymime, kad gydytojo nedarbo metu, esant sveikatos būklės pablogėjimui, suimtas / nuteistas turi galimybę kreiptis į bendrosios praktikos slaugytoją, kuri suteikia pagalbą savo kompetencijos ribose, o esant būtinosios pagalbos atvejui ir nesant galimybių užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų suteikimo reikiama apimtimi, organizuoja jų suteikimą kitoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje.

Ambulatorinių ligonių registracijos žurnale registruoti dvidešimt trys rašytiniai prašymai pas bendrosios praktikos slaugytoją. Pagal pateiktus rašytinius prašymus X buvo suteikta bendrosios praktikos slaugytojos konsultacijos t. y.: 2021-04-13, 2021-04-29, 2021-06-01, 2021-06-04, 2021-06-08, 2021-06-11, 2021-06-11, 2021-06-14, 2021-06-16, 2021-06-21, 2021-07-05, 2021-07-19, 2021-07-22, 2021-08-02, 2021-08-17, 2021-08-23, 2021-08-30, 2021-09-22, 2021-10-04, 2021-10-05, 2021-10-06, 2021-10-08, 2021-10-11. Nusiskundimai pasikartojantys (<...>).

Atkreiptinas dėmesys, kad suimtiesiems (nuteistiesiems) teikiamos tokios pačios apimtys asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kaip ir pacientams, gyvenantiems laisvėje. Laisvėje gyvenantys asmenys, gydytojo konsultacijai bendra tvarka registruojasi į eilę ir laukia paskirtos konsultacijos datos (laukti tenka ir iki kelių dienų ar savaitių, priklausomai nuo gydytojo užimtumo). Dėl didelio darbo krūvio ne visi suimtieji (nuteistieji) patenka tą pačią ar kitą dieną pas šeimos gydytoją, kaip ir laisvėje esantys asmenys, todėl tenka laukti.“

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau vadinama – Konvencija):

3 straipsnis. Kankinimo uždraudimas – „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas.“

7. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. priimtose rekomendacijos šalims narėms Nr. (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ (toliau vadinama – Europos kalėjimų taisyklės):

7.1. 39 punktą – „Kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata“;

7.2. 40.3 punktą – „Visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu“;

7.3. 40.5 punktą – „Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.“

8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK):

7 straipsnis. *Humanizmo principas* – 1. Vykdamas bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą. 2. Su nuteistuoju, kurio laisvė apribota, net ir jo sutikimu draudžiami medicinos, biologiniai ir kitokie mokslo bandymai. 3. Draudžiama, išskyrus Lietuvos

Respublikos teisės aktuose numatytus atvejus, filmuoti ar fotografuoti nuteistąjį, kurio laisvė apribota, be išankstinio jo sutikimo“;

11 straipsnis. „Bendrosios nuteistųjų teisės – „1. Nuteistieji turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka: [...] 3) gauti medicinos pagalbą; [...]“;

69 straipsnis. Nuteistųjų perkėlimas į kitas pataisos įstaigas – „1. Nuteistasis, kuriam paskirtas laisvės atėmimas, gali būti perkeltas iš vienos pataisos įstaigos į kitą toliau atlikti bausmės, jeigu tai reikalinga: 1) siekiant apriboti jo daromą neigiamą įtaką kitiems nuteistiesiems arba 2) palengvinti nuteistojo socialinę reabilitaciją, arba 3) užtikrinti veiksmingesnę nuteistojo priežiūrą ir saugumą, arba 4) vykdant nuteistojo perdavimo į užsienio valstybę, kurios pilietybę jis turi, toliau atlikti terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės procedūras arba kitais šiame Kodekse nustatytais atvejais. [...] 6. Teisę perkelti nuteistąjį iš vienos pataisos įstaigos į kitą turi Kalėjimų departamento direktorius, o toje pačioje įstaigoje pagal šio straipsnio 2, 3 ir 5 dalyse nurodytus reikalavimus – pataisos įstaigos, kurioje atlieka bausmę nuteistasis, direktorius arba jį pavaduojantis pareigūnas. Nuteistųjų perkėlimo iš vienos pataisos įstaigos į kitą, taip pat perkėlimo į pusiaukelės namus ir grąžinimo iš jų tvarką nustato Kalėjimų departamento direktorius“;

112 straipsnis. Pataisos įstaigų režimas ir pagrindiniai jo reikalavimai – „1. Režimas – tai diferencijuotų laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygų ir šią bausmę atliekančių nuteistųjų elgesio taisyklių visuma. 2. Pagrindiniai pataisos įstaigų režimo reikalavimai yra šie: būtinas nuteistųjų izoliavimas ir nuolatinė jų priežiūra; reikalavimas nuteistiesiems tiksliai ir nenukrypstamai atlikti savo pareigas; skirtingų laikymo sąlygų sudarymas atsižvelgiant į nuteistojo padaryto nusikaltimo pavojingumą ir pobūdį, nuteistojo asmenybę ir elgesį bausmės atlikimo metu“;

136 straipsnis. Socialinės reabilitacijos organizavimas – „1. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų socialinę reabilitaciją organizuoja Kalėjimų departamentas, įgyvendina pataisos įstaigų administracijos, įtraukdamos į šią veiklą valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, organizacijas, asociacijas, religines bendruomenes ir bendrijas, kitus juridinius asmenis ar jų padalinius ir savanorius. 2. Pataisos įstaigos gali Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymo nustatyta tvarka kompensuoti asociacijoms, religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, kitiems juridiniams asmenims (išskyrus valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas) ar jų padaliniams ir savanoriams su savanoriška veikla įgyvendinant nuteistųjų socialinę reabilitaciją susijusias išlaidas“;

137 straipsnis. Socialinės reabilitacijos tikslai, veiksmai ir priemonės – „1. Nuteistųjų socialinė reabilitacija grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu. 2. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos tikslai: 1) mažinti nuteistųjų nusikalstamo elgesio riziką; 2) motyvuoti nuteistuosius ir ugdyti jų gebėjimus socialiai reabilituotis, taip pat savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis; 3) užtikrinti nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, nukentėjusio asmens ir nuteistojo sutaikinimą. 3. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos veiksmai: 1) nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas; 2) kriminogeninių veiksnių nustatymas; 3) priemonių, kuriomis šalinami kintamieji kriminogeniniai veiksniai, nustatymas ir įgyvendinimas. 4. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu įgyvendinamos Kalėjimų departamento direktoriaus akredituotos elgesio pataisos programos, taikomos nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, teikiama pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, atliekama individuali ar grupinė psichologinė terapija, taikomos paskatinimo priemonės ir nuobaudos, taip pat kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų nuteistiesiems socialiai reabilituotis. [...] 6. Nusikalstamo elgesio rizika vertinama vadovaujantis Kalėjimų departamento direktoriaus aprobuotomis metodikomis ir programomis“;

174 straipsnis „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūra“ – „1. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems teikiamos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro nustatyta tvarka. 2. Pirminio lygio ambulatorinę arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą užtikrina laisvės atėmimo

vieta ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai. Pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos pataisos įstaigų patalpose. 3. Kai laisvės atėmimo vieta ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai dėl objektyvių priežasčių negali užtikrinti pirminio lygio ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems, šių paslaugų teikimą pataisos įstaigų patalpose pagal sudarytas sutartis užtikrina savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, pirminio lygio ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Sprendimą dėl konkrečios pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios savivaldybės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kuri užtikrins asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems, paskyrimo priima savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, taryba. 4. Antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neteikiamos laisvės atėmimo vieta ligoninėje, ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems teikiamos arčiausiai esančiose ir atitinkamas paslaugas galinčiose suteikti valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose. 5. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamos užtikrinant nuteistųjų apsaugą. 6. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą organizuoja Sveikatos apsaugos ministerija.“

9. Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus tvarkos apraše (toliau – Tvarkos aprašas), patvirtintame Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. V-409, numatyta:

„4. Socialinės globos poreikį nustato laisvės atėmimo vietos įstaigoje nuteistąjį gydantis gydytojas, įvertinęs jo sveikatos būklę.

5. Gydantis gydytojas, įvertinęs, kad dėl sveikatos būklės sutrikimų nuteistajam reikalinga socialinė globa, nustato nuteistojo socialinį ir fizinį savarankiškumą (pagal Tvarkos aprašo priede pateiktus kriterijus) ir užpildo Medicinos dokumentų išrašą/siuntimą (statistinės apskaitos forma Nr. 027/a). Medicinos dokumentų išrašė/siuntime nurodomas nuteistojo socialinio ir fizinio savarankiškumo lygis, nurodant, ar asmuo savarankiškas, ar iš dalies savarankiškas, ar nesavarankiškas; ar rekomenduojama nuteistąjį paskirti ar perkelti į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių. Gydantis gydytojas taip pat teikia individualius pasiūlymus ir pastabas apie nuteistąjį, nurodydamas, kokio pobūdžio socialinė globa (slauga ar priežiūra, ilgalaikė ar trumpalaikė) reikalinga.

6. Nuteistasis, turintis socialinio bei fizinio savarankiškumo sutrikimų, turi teisę ir pats raštu kreiptis (pateikti laisvos formos prašymą) į jį gydantį gydytoją, kad jam būtų nustatytas socialinės globos poreikis.

7. Gydantis gydytojas, gavęs nuteistojo prašymą nustatyti socialinės globos poreikį, įvertinęs nuteistojo sveikatos būklę, socialinį ir fizinį savarankiškumą pagal Tvarkos aprašo priede nurodytus kriterijus ir nustatęs, kad nuteistajam reikalinga socialinė globa, užpildo statistinės apskaitos formą, Nr. 027/a, kaip nurodyta šio Tvarkos aprašo 5 punkte.

[...]

9. Laisvės atėmimo vietos įstaigos direktorius, gavęs Tvarkos aprašo 8 punkte nurodytą gydytojo pranešimą, raštu kreipiasi į Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas) direktoriaus įsakymu sudarytą Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisiją (toliau – Komisija) dėl nuteistojo skyrimo ar perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių [...].“

10. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos apraše (toliau vadinama – Aprašas), patvirtintame Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211, numatyta:

„5. Elgesio pataisos programų tikslas – šių programų dalyvių pakartotinių nusikaltimų prevencija ir resocializacija.

6. Elgesio pataisos programų uždaviniai:

6.1. nuteistųjų motyvavimas keisti kriminalinį elgesį;

6.2. pakartotinio nusikalstamumo rizikos veiksnių mažinimas/valdymas, mąstymo ir elgesio, susijusio su pakartotiniu nusikalstamumu, keitimas;

6.3. nuteistųjų prokriminalinių nuostatų ir vertybių keitimas;

6.4. socialiai priimtinių mąstymo ir elgesio būdų įtvirtinimas.“

Skundo tyrimui reikšminga teismų praktika

11. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama ir – LVAT) 2014-04-09 aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

11.1. 10 punktas – „Remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nuosekliai pabrėžia, kad laisvės apribojimo metu asmenys iš esmės nenustoja naudotis fundamentaliomis teisėmis ir laisvėmis, kurias užtikrina Konvencija. [...] Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą pažymėjęs, jog tam tikrais atvejais nuteistajam reikalinga papildoma apsauga dėl jo padėties pažeidžiamumo ir dėl to, kad valstybė dėl šio asmens prisiima atsakomybę. Šiame kontekste Konvencijos 3 straipsnis (niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas) nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, jog jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/96; 2002 m. liepos 15 d. sprendimą byloje *Kalashnikov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 47095/99; 2003 m. vasario 4 d. sprendimą byloje *Van der Ven prieš Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 50901/99; 2009 m. spalio 22 d. sprendimo byloje *Norbert Sikorski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 17599/05, 131 paragrafą). Taigi, iš valstybės yra reikalaujama, neatsižvelgiant į jos logistinius bei finansinius sunkumus, organizuoti kalinimo įstaigų sistemą tokiu būdu, kad būtų gerbiamas žmogaus orumas (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. kovo 27 d. sprendimo byloje *Sukhovoy prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 63955/00, 31 paragrafą; 2007 m. gegužės 10 d. sprendimo byloje *Benediktov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 106/02, 37 paragrafą) (žr. 2013 m. lapkričio 18 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A261-1802/2013 ir joje nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką)“;

11.2. 15 punktas – „Humanizmo principas (BVK 7 str.). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Bausmių vykdymo kodekso 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto bausmės humanizmo principo, reiškiančio, kad vykdant bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą, kontekste turi būti aiškinama teisės aktuose įtvirtinta pareiga laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims sudaryti saugią sveikatai gyvenamąją aplinką (2013 m. spalio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-1463/2013; 2013

m. liepos 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A444-1186/2013; 2013 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-981/2013; 2013 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A858-105/2013). Minėta, jog analogiškas draudimas taip pat įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje, Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnyje bei kituose tarptautiniuose dokumentuose.“

Skundo tyrimo išvados

12 Atsižvelgiant į Skunde nurodytas aplinkybes, tyrimo metu surinktą informaciją ir teisinį reglamentavimą, tyrimo išvados bus pateikiamos dėl kiekvienos iš šių dalių atskirai:

12.1. dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų;

12.2. dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo.

Dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų

13. Pareiškėjas Skunde nurodė, kad buvo atvežtas į Šiaulių TI ir laikomas čia kalėjimo režimu, nors teismas tokio režimo jam neskyrė. Jis yra neįgalus, sunkiai pakelia triukšmą, dėl triukšmingos aplinkos pairia stresą, pablogėja sveikata, tačiau administracija nesiima jokių priemonių, kai prašo jį laikyti kameroje viena. Prašė, kad būtų perkeltas į Ligoninę arba kitus pataisos namus, tačiau prašymai netenkinami.

Taip pat rašoma, kad Šiaulių TI nevyksta jokie užsiėmimai, nevykdoma socialinė rehabilitacija.

14. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas iš Kauno tardymo izoliatoriaus į Šiaulių TI buvo konvojuotas 2021-04-08, nes įsiteisėjus Vilniaus apygardos teismo 2020-10-22 nuosprendžiui jis buvo paskirtas laisvės atėmimo bausmę atlikti Šiaulių TI.

Šiaulių TI administracija informavo, kad Pareiškėjas bausmę atlieka kalėjimo režimu, kameroje laikomas su dar vienu nuteistuoju, o su prašymais laikyti jį viena į administraciją nesikreipė.

Pareiškėjas 2021-05-25 kreipėsi į Šiaulių TI administraciją su prašymu perkelti jį į LAVL Socialinės globos sektorių. Šiaulių TI 2021-06-11 išsiuntė Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijai svarstyti reikiamus dokumentus dėl Pareiškėjo perkėlimo į LAVL Socialinės globos sektorių, tačiau komisija nusprendė, kad Pareiškėjas neatitinka kriterijų, kuriais remiantis jis galėtų būti perkeltas į LAVL Socialinės globos sektorių tęsti laisvės atėmimo bausmę.

15. Bausmių vykdymo kodekso 69 straipsnyje numatyta, kad nuteistasis, kuriam paskirtas laisvės atėmimas, gali būti perkeltas iš vienos pataisos įstaigos į kitą toliau atlikti bausmės, jeigu tai reikalinga siekiant apriboti jo daromą neigiamą įtaką kitiems nuteistiesiems arba palengvinti nuteistojo socialinę rehabilitaciją, arba užtikrinti veiksmingesnę nuteistojo priežiūrą ir saugumą, arba kitais atvejais.

Tvarkos aprašo 6 punkte numatyta, kad nuteistasis, turintis socialinio bei fizinio savarankiškumo sutrikimų, turi teisę ir pats raštu kreiptis (pateikti laisvos formos prašymą) į jį gydantį gydytoją, kad jam būtų nustatytas socialinės globos poreikis. Gydantis gydytojas, gavęs nuteistojo prašymą nustatyti socialinės globos poreikį, įvertinęs nuteistojo sveikatos būklę, socialinį ir fizinį savarankiškumą pagal Tvarkos aprašo priede nurodytus kriterijus ir nustatęs, kad nuteistajam reikalinga socialinė globa, užpildo statistinės apskaitos formą, o laisvės atėmimo vietos įstaigos direktorius, gavęs gydytojo pranešimą, raštu kreipiasi į Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymu sudarytą Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisiją, kuri priima sprendimą dėl nuteistojo skyrimo ar perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių.

Pareiškėjo Skundo tyrimo metu nustatyta, kad jis kreipėsi į Šiaulių TI administraciją su prašymu perkelti į LAVL Socialinės globos sektorių. Šiaulių TI administracija reikiamus dokumentus pateikė Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijai, tačiau Pareiškėjo prašymas nebuvo tenkintas ir jis nebuvo perkeltas į LAVL Socialinės globos sektorių.

Atkreiptinas Pareiškėjo dėmesys, kad Tvarkos apraše nėra reglamentuotas kreipimusi dėl perkėlimo į socialinės globos sektorių skaičius. Tai reiškia, kad, nuteistajam pakartotinai kreipusis į gydytoją ir gydytojui nustatčius, jog asmuo yra nesavarankiškas ar iš dalies savarankiškas ir yra reikalinga ilgalaikė ar trumpalaikė socialinė globa, gydytojas turi parengti Tvarkos apraše nurodytus dokumentus dėl perkėlimo į socialinės globos sektorių, kuriuos svarstys Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisija. Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijos sprendimai gali būti skundžiami administraciniam teismui.

Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytina išvada, kad Šiaulių TI administracija, gavusi Pareiškėjo prašymą nedelsiant parengė reikiamus dokumentus ir išsiuntė informaciją Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į pataisos įstaigos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijai, todėl nėra pagrindo teigti, kad Šiaulių TI administracija nesiėmė aktyvių veiksmų dėl galimo Pareiškėjo perkėlimo į LAVL Socialinės globos sektorių.

16. Bausmių vykdymo kodekso 136 straipsnyje numatyta, kad laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų socialinę reabilitaciją organizuoja Kalėjimų departamentas, įgyvendina pataisos įstaigų administracijos, įtraukdamos į šią veiklą valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, organizacijas, asociacijas, religines bendruomenes ir bendrijas, kitus juridinius asmenis ar jų padalinius ir savanorius. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu įgyvendinamos Kalėjimų departamento direktoriaus akredituotos elgesio pataisos programos, taikomos nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, teikiama pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, atliekama individuali ar grupinė psichologinė terapija, taikomos paskatinimo priemonės ir nuobaudos, taip pat kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų nuteistiesiems socialiai reabilituotis.

Apraše numatyta, kad nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu įgyvendinamos Kalėjimų departamento direktoriaus akredituotos elgesio pataisos programos, taikomos nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, teikiama pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, atliekama individuali ar grupinė psichologinė terapija, taikomos paskatinimo priemonės ir nuobaudos, taip pat kitos priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų nuteistiesiems socialiai reabilituotis.

17. Skundo tyrimo metu Šiaulių TI administracija informavo, kad Pareiškėjui atvykus į Šiaulių TI buvo taikoma adaptacijos programa. Pareiškėjas yra įtrauktas į laisvalaikio užimtumo programą, pagal kurią suteikta galimybė lankytis sporto salėje, sporto aikštelėje, lankytis užimtumo bei skaityklos kambariuose. Pareiškėjas į užsiėmimus vedamas pagal kiekvieną savaitę Šiaulių TI direktoriaus tvirtinamą grafiką, kuris sudaromas bendrai visiems nuteistiesiems (suimtiesiems). Šiaulių TI administracija taip pat paaiškino, kad Pareiškėjas gali skaityti knygas ir naudotis biblioteka, turi galimybę naudotis ribota interneto prieiga, kur savarankiškai gali susirasti ir susipažinti su įsigaliojusiais teisės aktais, svarstomais teisės aktų projektais ar kita reikalinga viešai skelbiama informacija. Pareiškėjas gali dalyvauti susitikimuose su dvasininkais ar įvairių organizacijų atstovais, gali dalyvauti organizuojamuose grupiniuose užsiėmimuose su Resocializacijos skyriaus specialistais, lankyti psichologo užsiėmimų ciklą bei elgesio korekcijos programą *Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas*.

Šiaulių TI administracija nepateikė konkrečios informacijos, kokius užsiėmimus Pareiškėjas lanko ir kokiose programose dalyvauja.

18. Europos kalėjimų taisyklių 27.6 punkte numatyta, kad kaliniams turi būti numatytos poilsio galimybės, tarp jų, sportas, žaidimai, pomėgiai ir kiti laisvalaikio užsiėmimai, į kurių organizavimą jie turi būti įtraukti kiek įmanoma labiau.

Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) delegacija dar 2006 m. paskelbtoje ataskaitoje po vizito tuomečiame Lukiškių tardymo izoliatoriuje pažymėjo, kad, nustatant režimą ilgos trukmės laisvės atėmimo bausmes atliekantiems nuteistiesiems, turėtų būti siekiama minėtą poveikį sumažinti pozityviomis ir aktyviomis priemonėmis. Tokiems nuteistiesiems turi būti suteikta galimybė užsiimti įvairiausia prasminga veikla (darbu, pageidautina – suteikiančiu profesinių įgūdžių, mokymusi, sportu, poilsiu, bendrauti).

19. Įvertinus Skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytina išvada, kad Pareiškėjui teoriškai yra sudarytos galimybės lankyti laisvalaikio užimtumo programas, sportuoti, skaityti knygas, susitikti su dvasininkais ir visuomeninių organizacijų atstovais, tačiau lieka neaišku, kiek realiai Pareiškėjas dalyvauja užimtumo programose, neaišku, ar dėl negalios jis gali užsiimti aktyvesne fizine veikla. Seimo kontrolierius nuolat akcentuoja būtinybę kaip įmanoma labiau įtraukti nuteistuosius į įvairias užimtumo programas ir sudaryti galimybę užsiimti prasminga veikla.

Apibendrinant Šiaulių TI pateiktą informaciją, nėra pagrindo teigti, kad įstaigoje visiškai neorganizuojamas nuteistųjų užimtumas, todėl ši Skundo dalis atmestina, tačiau atkreiptinas įstaigos direktoriaus dėmesys į būtinybę užtikrinti kuo įvairesnes užimtumo formas *pagal individualius nuteistųjų poreikius ir galimybes*.

Dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo

20. Pareiškėjas Skunde rašė, kad Šiaulių TI neužtikrinamas reikiamas gydymas; norėdamas patekti pas gydytojus, nuo prašymo įteikimo turi laukti mėnesį ar dar ilgiau, o prašymai ir skundai dažnai net neregistruojami.

21. Skundo tyrimo metu LAVL informavo, kad Pareiškėjas yra <...>, tačiau jis nepateikė medicininių dokumentų, įrodančių turimus susirgimus. Nuo Pareiškėjo atvykimo į Šiaulių TI iki informacijos pateikimo Seimo kontrolieriui dienos jam buvo suteiktos šešios šeimos gydytojo konsultacijos, o su rašytiniais prašymais į šeimos gydytoją kreipėsi dešimt kartų. Iš Seimo kontrolieriui pateiktų raštų nustatyta, kad konsultacijos Pareiškėjui buvo suteiktos ne vėliau nei per dešimt dienų nuo prašymo įteikimo (išskyrus atvejus, kai gydytojas atostogavo). Ambulatorinių ligonių registracijos žurnale registruoti dvidešimt trys rašytiniai prašymai pas bendrosios praktikos slaugytoją ir pagal pateiktus rašytinius prašymus Pareiškėjas buvo konsultuotas dvidešimt tris kartus.

LAVL administracija paaiškino, kad suimtiesiems (nuteistiesiems) teikiamos tokios pačios apimties asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kaip ir pacientams, gyvenantiems laisvėje. Dėl didelio darbo krūvio ne visi suimtieji (nuteistieji) patenka tą pačią ar kitą dieną pas šeimos gydytoją, kaip ir laisvėje esantys asmenys, todėl konsultacijos kai kada tenka laukti.

22. Tiek tarptautiniuose, tiek Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti teikiamos tokios pat asmens sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, tais atvejais, kai tokių reikiamų paslaugų negali suteikti laisvės atėmimo vietų gydymo įstaigos, paslaugos gali būti teikiamos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosiose įstaigose (šios pažymos 6 punktas).

Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu. Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir

psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.

Tai reiškia, kad nuteistiesiems turi būti teikiamos tokios pačios kokybės sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, t. y. sudaromos sąlygos susitikti su asmeniui aktualios srities gydytoju, suteikiamos išsamios konsultacijos dėl asmens sveikatos būklės, paskiriamas tinkamas gydymas, užtikrinamas savalaikis paskirtas gydymas arba / ir gydytojų rekomendacijų vykdymas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, jog Konvencijos 3 straipsnio nuostatos nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalnimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė.

Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes, konstatuotina, kad Pareiškėjas Šiaulių TI ne kartą buvo konsultuotas šeimos gydytojo ir bendruomenės slaugytojos; gavus jo prašymą dėl perkėlimo į LAVL Socialinės globos sektorių, reikiami medicininiai dokumentai buvo nedelsiant parengti.

23. Atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytina išvada, kad sveikatos priežiūros paslaugos Šiaulių TI yra prieinamos, todėl Skundo dalis dėl sveikatos priežiūros prieinamumo atmestina.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

24. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo) ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo šioje kalnimo įstaigoje atmesti.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJA

25. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui rekomenduoja išsiaiškinti, kokias užimtumo formas ir programas Pareiškėjas pageidauja lankyti, ir pagal galimybes pasiūlyti jam atitinkamas veiklas.

26. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas